

Nåden alene!

Kristiansand domkirke 29.oktober 2017

Visste Martin Luther hva han skulle komme til å sette i gang 31.oktober 1517? Det startet med en plakat hengt opp på døren til slottskirken i Wittenberg med disse ordene:

«Av kjærlighet til sannheten og iveren etter å få brakt den for dagen skal følgende setninger drøftes i Wittenberg»

Så lister han opp de 95 tesene han vil at skal debatteres. Etter det var ikke lenger Europa det samme. En brann gikk over det sentrale Europa som kom til å endre samfunnet mer enn vi kan forestille oss. Nesten alle samfunnsområder ble influert. Vitenskap, kunst, kultur, arbeidsliv, språk. Forholdet mellom leg og lærd, mann og kvinne. Det resulterte i store politiske omveltninger.

Ikke minst innen teologien og kirken ble omveltningene formidable. Det startet med ønsket om å finne sannheten. Det første og store spørsmålet var avlatshandelen:

Når vår Herre og mester Jesus Kristus sier: "Gjør bot osv.", så vil han at de troendes hele liv skal være en bot.

Det ble en opphetet debatt: Etter hvert ble spørsmålet: Hvordan kan vi finne en nådig Gud? Hvordan blir jeg frelst. Det gikk på dypt vann og reiste store eksistensielle spørsmål.

Resultatet ble en splittet kirke. Etter den tid har det skjedd mye. Forholdet mellom kirkene er ikke lenger det samme som de første ti-årene etter at reformasjonen var i gang. 31.oktober, samme datoen som Luther satte opp sine teser, skrev lederne for den lutherske kirken og den katolske kirke i 1999 under på uttalelsen «Felleserklæringen om rettferdiggjørelseslæren.» Senere har også metodistkirken sluttet seg til denne.

I rapporten står det:

«..dialogen nå har gjort det mulig for de underskrivende lutherske kirker og Den romersk katolske kirken å hevde en felles forståelse av vår rettferdiggjørelse ved Guds nåde i troen på Jesus-Kristus.» (pkt 7 s. 10)

Ikke bare er man enige om rettferdiggjørelsen og hva som skjer, men også at dette er selve grunnspørsmålet i vår tro.

En annen stor økumenisk rapport som er laget til 500 årsmarkeringen «Fra konflikt til Fellesskap» sier derfor følgende om han som satte det hele i gang:

«...kristne, om de er protestanter eller katolikker, kan ikke ignorere denne mannens person og budskap.» (pkt. 3. s.13)

Avslutningen på Felleserklæringen har derfor denne takken og bønne:

«Vi takker Herren for dette avgjørende skritt fremover på veien mot å overvinne kirkens splittelse. Vi ber Den

Hellige Ånd lede oss videre mot den synlige enhet, som er Guds vilje.» (s.19)

Fortsatt er det uenigheter mellom kirkesamfunnene, og mange viktige samtaler ligger foran, men: «Det som forener oss er større enn det som skiller oss.» sier Johannes Paul XIII.

Med det utgangspunktet går vi til dagens prekentekst, teksten for reformasjonsdagen. Det er denne teksten som fremfor noen åpnet Luthers øyne i synet på læren om rettferdiggjørelsen. Frelsen er ikke til salgs. Vi reiser oss og hører dagens prekentekst i fra romerbrevet 1:

For jeg skammer meg ikke over evangeliet. Det er en Guds kraft til frelse for hver den som tror, jøde først og så greker. For i det åpenbares Guds rettferdighet av tro til tro, slik det står skrevet: *Den rettferdige skal leve ved tro.* Rom 1,16f

Luthersk teologi beskrives ofte ved ordet «alene». Fire ord som settes sammen med ordet alene.

Det første handler om inngangen til teologien. Hvor og hvordan finner vi svaret på de 95 tesene Luther satt opp? For Luther var det én ting fremfor noe som gjaldt. Hva sier Skriften? På Luthers tid hadde ikke Bibelen en sentral plass. Mange til og med professorer i teologi, hadde ikke en bibel. Bibelen var bare kjent via andre skrifter. Luthers første «alene» ord, var Skriften alene. Det er teologiens startpunkt. Ikke bare for teologene, men for alle kristne. Derfor oversatte Luther Bibelen til forståelig språk. Det er en umistelig bok for oss.

Det andre «alene» ordet handler om hva som trer frem når vi leser i Bibelen. Da tegnes det et bilde.

Din bibel er fra først til sist
Et bilde av din Herre Krist,
Og mens du leser, leker
Guds penn med mange streker,
Så det er vanskelig å si
Hva disse strekene skal bli,
Men hvis du bare holder på
Og følger med, skal du forstå
At hver strek er viktig,
For alle streker hører med
I bildet for at du skal se
Din Herre Jesus riktig!

De to viktige forutsetningene for Luthers gjenoppdagelse av læren om rettferdiggjørelsen. Skriften alene, og Kristus alene.

I felleserklæringen om rettferdiggjørelseslæren bindes disse to alene-ordene sammen:

«Disse nye innsikter springer ut av vår felles måte å lytte til Guds ord i den hellige skrift på. Sammen hører vi evangeliet at «så høyt har Gud elsket verden at han gav sin sønn den enbårne, for hver den som tror på han ikke skal gå fortapt, men ha evig liv» (Pkt 8, s.10)

Da kan vi gå inn i de to siste alene ordene. Det handler om «nåden alene» og Troen «alene». De er uløselig knyttet til læren om rettferdiggjørelsen. Hva er det som skjer når vi blir rettferdige for Gud? Det handler om å blitt møtt av nåde og få tilgivelse for sine synder.

Er ikke all tale om synd passé og gammeldags? Kirken har uten tvil ikke alltid vært like klok i omtalen av synd. Stempelet synd ble satt på ting som slett ikke er synd. Men feil forkynnelse om synd, må ikke føre til at vi slutter å tale om synd.

Humanisten og ateisten Bjørn Stærk sier i boken «Å sette verden i brann - En ateist skriver om Jesus» at synd er et av de ordene han misunner oss kristne.

Det tok oss et par år å bli kvitt Gud og glemme den kristne teologien. Men vi er ikke i nærheten av å bli kvitt synden, skylden, angeren, tilgivelsen, frelsen og nåden» (s.78)

Hans poeng som ateist er ikke at nå må vi bli kvitt tanken om synd, men at vi tvert imot trenger den: Han skriver «Derfor tror jeg syndsbegrepet er viktig. Å sette fokus på oss. På hva vi gjør eller ikke gjør for og mot andre mennesker.» (s.82)

Kristiansanderen Jens Bjørnebo sier det meget treffende i diktet Mea Maxima Culpa:

Akk, vi må bøye oss i skam og si:
Rettferdigheten, Gud, den frykter vi!
Hvem er et menneske som ikke vet:
Vi trenger nåde og barmhjertighet!

Noen ganger blir det så vanskelig å møte hverandres blikk. Det kommer noe mellom oss. Relasjonen går i lås på grunn av et ord, noe vi ikke skulle gjort eller noe vi lot være å gjøre. Vi påfører hverandre sår. Daglig erfarer vi syndens realitet. Dessuten er det bare psykopater som tror at de aldri gjør noe galt. De er verdens farligste mennesker.

Stærk sier presist om synden:

Synd samler opp skyld. Skylden må bøtes eller tilgis. Skyld er gjeld. Enten betaler du det du skylder, eller så er kreditoren snill og stryker gjelda. Ellers går du konkurs. Du har bare disse tre utveiene. Tilbakebetaling, gjeldssletting. Konkurs» (s.89)

Det er det bare en ting som kan løse opp det som er gått galt, enten det er i relasjonen til mennesker eller Gud. Det er å si verdens viktigste setning: «Det jeg gjorde var galt. Kan du tilgi meg?»

Stærk skriver:

Vi post-kristne har synd uten frelse. Synd uten tilgivelse. Synd uten nåde. Det må det bli trøbbel av.»

Guds svar er: «Jeg tilgir deg. Det er ikke de friske som trenger lege, men de syke. Jeg er ikke kommet for å kalle rettferdige, men syndere til omvendelse. Men der synden ble stor, ble nåden enda større.»

Hvordan kan han si det: Fordi Jesus Kristus er Guds lam som bar våre synder bort. Han gikk inn i vårt sted. Derfor erklæres vi rettferdig overfor Gud på grunn av det offeret Jesus brakte for vår skyld, da han gav sitt eget liv på korset. «Nåden og sannheten kom ved Jesus Kristus». Det er brennpunktet i vår tro.

Nåden sier. Du er tilgitt. Samtidig sier den også noe om vårt Gudsbilde. Guds navn er barmhjertighet. I sin barmhjertighet tilgir den rettferdig Gud oss ved å møte oss med nåde.

Da er vi inne på den fjerde alene-ordet. Det handler om hvordan denne rettferdigheten, frelsen kan bli min, Luthers svar, som også er tekstens svar: Evangeliet er:

For i det åpenbares Guds rettferdighet av tro til tro, slik det står skrevet: *Den rettferdige skal leve ved tro.*

Troen alene på Jesus Kristus er det som er vårt håp. Ordet alene er viktig. Det er så lett å knytte noe til. Men setter vi noe ved siden av troen, mister vi hele poenget. Det er med troen som med kjærligheten og vennskap. Den kan ikke kjøpes, ikke kreves og ikke bli et resultat av vår fortjeneste. Gjør vi det, er ikke troen tro lenger. Mange finner følgende tanke besnærende: «Hvis vi gjør så godt vi kan, så holder det.» Men det holder heldigvis ikke. For når kan jeg vite at jeg har gjort nok. Jeg kan alltid strekke meg litt lenger. Det er ingen trygghet i den tanken. I en tid med generasjon perfekt og jakten etter å vise seg frem, må vi holde frem at det handler det ikke om hva jeg kan få til, men hva jeg faktisk får ufortjent og av ren godhet. Det handler om hva Gud kan få til.

Guds rettferdighet og nåde er noe jeg kan hvile i, ikke streve etter å oppnå. Det er et budskap som er minst like aktuelt i dag som for 500 år siden. Det er Guds gave!

Året er 1530. Datoen er 8 juli. Luther er fortsatt lyst i bann. Han våger derfor ikke å komme til riksdagen i Augsburg hvor de skal legge frem den protestantiske/lutherske teologien. Luther befinner seg derfor på borgen Coburg ca 200 km fra begivenhetens sentrum. Forhandlingene går tregt, Luther er engstelig. Da sender han følgende ord om det som kom til å bli den lutherske kirkes spiritualitet og kjennetegn fremfor noe, Luther rosen. Den står bak på programmet for denne gudstjenesten: Luther skriver:

Seglet skal være et kjennemerke ved min teologi. Først skal det være et kors, svart, i hjertet som har sin naturlige farge, for å minne meg selv på at troen på den korsfestede gjør oss salige. For slik man tror fra hjertet, blir man rettferdig. Når det nå er et svart kors, så skal det gjøre vondt, men det forderver ikke naturen, det vil si, det dreper ikke, men holder i live. Den

rettferdige vil leve gjennom troen, troen på korset.
(s.398)

Slik forklarer han det svarte korset: Det som minner om rettferdiggjørelsen.

Den store reformatoren fortsetter å forklare rosen:

Hjertet skal stå midt i en hvit rose, for å vise at troen gir glede, trøst og fred. Men ikke slik som verden gir fred og glede, derfor skal rosen være hvit og ikke rød, alle ånders og alle englers farge.

Det er perspektivet på dette livet. Et liv i glede på grunn av Jesus Kristus.

Han fortsetter med det tredje poenget, nå løftes perspektivet lenger frem:

Rosen står i et himmelfarget felt, for å vise at denne gleden i ånden og troen er en begynnelse på den fremtidige himmelske glede..

Livet er ikke slutt ved graven. Gud har lovet oss en himmel.

Det siste poenget setter alt i perspektiv eller omringer:

Og i dette feltet en gyllen ring, for å vise at saligheten i himmelen varer til evig tid og er dyrebar over all glede og alt gods, slik gull er det ypperste, mest dyrebare malm. (Schilling, Martin Luther- Rebell i en ny ... s. 398)

I denne levde og åndet Luther og ikke minst, det var i denne troen han trakk sine siste trekk på jorden. Han siste ord er disse: «Vi er tiggere.»

Hva mener han med det? I ettertid er det ikke vanskelig å se at Luther var svært ensidig i synet på mennesket. Debatter med teologisk motstandere gjorde at han drev alt til det ytterste og alt ble satt på spissen. Dermed falt andre viktige sider ved menneske ut av Luthers horisont. Men Luther har likevel et viktig poeng. Det finnes dypest sett bare to måter å nærme seg Gud på. Enten for å få sin lønn eller å komme bare med sin tillit (tro) til Kristus.

I vår liturgi, ja det mest økumeniske av alle ledd, er tiggerens bønn: «Kyrie eleison. Gud miskunne deg over meg» som er blitt kirkens rop. Det er det som åpner veien inn til Gud. Tiggerens rop, er det eneste som holder og som gir hvile og trygghet.

Jeg skammer meg ikke over evangeliet. Det er en Guds kraft til frelse for hver den som tror.

Ære være Faderen og Sønnen og Den Hellige Ånd, som var, er og blir en sann Gud fra evighet og til evighet. Amen